

MIGIRDİÇ MARGOSYAN

23 Aralık 1938'de Diyarbakır'ın ünlü Hançepek Mahallesi'nde (Gâvur Mahallesi) doğdu. Eğitimini Süleyman Nazif İlkokulu, Ziya Gökalp Ortaokulu, daha sonra İstanbul'daki Bezciyan Ortaokulu ve Getronagan Lisesi'nde sürdürdü. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Felsefe Bölümü'nü bitirdi.

1966-1972 yılları arasında Üsküdar Selamsız'daki Surp Haç Tıbrevank Ermeni Lisesi'nde müdürlüğün yanı sıra felsefe, psikoloji, Ermeni dili ve edebiyatı öğretmenliği yaptı. Daha sonra öğretmenliği bırakarak ticarete atıldı. Edebi çalışmalarını aralıksız sürdürdü. *Marmara* gazetesinde yayımlanan Ermenice öykülerinin bir bölümü *Mer Ayt Goğmen* [Bizim Oralar] adıyla kitap haline getirildi (1984) ve bu kitabıyla 1988'de, Ermenice yazan yazarlara verilen Eliz Kavukçuyan Edebiyat Ödülü'nü (Paris-Fransa) aldı. *Gâvur Mahallesi* (1992), *Söyle Margos Nerelisen?* (1995) ve *Biletimiz İstanbul'a Kesildi* (1998) adlı Türkçe kitaplarını, 1999'da ikinci Ermenice kitabı *Dikrisi Aperen* [Dicle Kıyısından] izledi. *Gâvur Mahallesi* Avesta Yayınları tarafından *Li Ba Me*, *Li Wan Deran* [Bizim O Yöreler] adıyla Kürtçe olarak yayımlandı (1999). Türkçe kaleme aldığı *Tespîh Taneleri* (2006) adlı anı-romanı büyük ilgiyle karşılandı. Son edebi eseri *Tanrı'nın Seyir Defteri* 2016'da yayımlandı. *Gâvur Mahallesi* 2017'de Gomidas Enstitüsü (Londra) ve Aras işbirliği ile İngilizce olarak yayımlandı. 2018'de, yazarın sekseninci yaşı vesilesiyle tüm eserlerini bir araya getiren *Fillaname* basıldı.

Evrensel gazetesinde "Kırveme Mektuplar" adlı köşesinde yazmayı sürdüren Margosyan'ın bu makalelerinin bir bölümü *Kırveme Mektuplar* adıyla 2006'da Diyarbakır'da kitaplaştırıldı (Lis tarafından, 2011'da yeni basımı Aras). 1996-1999 yılları arasında *Agos* gazetesinde yayımlanan makalelerinden yapılan bir seçki olan *Zurna* 2009'da, yine *Evrensel* yazılarından derlenen *Çengelliğne* (ilk basımı 1999, Belge Yayınları) ve *Yeni Yüzyıl* ve *Yeni Gündem* gazetelerinde yayımlanan makalelerinden derlenen *Kürdan* 2010'da, Kürt Sorunu etrafındaki gazete yazılarını bir araya getiren *Memleket Meselesi* 2019'da yayınevimizce kitaplaştırıldı.

u s u l g e r e ğ i

Bu kitapta, Ermeni alfabesinden Latin alfabesine yapılan transkripsiyonlarda kurallara uymaktan çok, özellikle Ermeniceye aşına okurlar dikkate alınarak, telaffuz ağırlıklı bir yazım tercih edildi.

Diyarbakır ağzına özgü kimi sesleri Latin harfleriyle karşılamak zor olduğundan, kimileri için okuma zorluğu yaratsa da, Diyarbakır ağzının tadını yaşamak isteyen okuyucuları dikkate alarak, örneğin, “k” harfi yerine “ğ” ve “ğh” içeren yazımlardan kaçınmadık.

Türkçe yazımda Ömer Asım Aksoy’un *Ana Yazım Kılavuzu* (Epsilon Yay.) temel alındı, Necmiye Alpay’ın *Türkçe Sorunları Kılavuzu*’ndan (Metis Yay.) yardımcı kaynak olarak yararlanıldı.

y a y ı n c ı n ı n n o t u

**BİLETİMİZ
İSTANBUL'A KESİLDİ**

Aras Yayıncılık
İstiklal Caddesi, Hıdivyal Palas 231/Kat 1
34430 Tünel, Beyoğlu-İstanbul
Tel: (0212) 252 65 18 - 243 06 02
Fax: (0212) 252 65 19
info@arasyayincilik.com
www.arasyayincilik.com
Sertifika No: 10728

ARAS - UÇU 13

Biletimiz İstanbulla Kesildi
Mıgırdıç Margosyan

Kapak Tasarımı
Vartan Paçacı

Kapak Fotoğrafi
Mıgırdıç Margosyan ve kız kardeşi Anjel,
Margosyan ailesinin o zaman kiracı olarak oturduğu
Ağacan Dayı'nın evinin avlusunda, "hevş"te
Diyarbakır, 1943

© Aras Yayıncılık, 1998

ISBN 9789757265139

Baskı
Sena Ofset: 2. Matbaacılar Sitesi 4NB7-9-11 Topkapı-İstanbul
Tel: (0212) 613 38 46
Sertifika No: 45030

1. Baskı: Nisan 1998, İstanbul
12. Baskı: Mart 2022, İstanbul

BİLETİMİZ
İSTANBUL'A KESİLDİ

MIGİRDİÇ MARGOSYAN

Halam Hedefanlı Yeğsa
ve eniştem Erzurumlu Ohannes'e...
Veya nam-ı diğerleriyle, yani Diyarbakır'daki
yaygın adlarıyla,

Mirye Baco ve Ramazan Dayı'ya...

Onlar benim Diyarbakır'daki son yakınlarımdı.
Halam 1982'den itibaren Diyarbakır'da, sur
dibindeki Ermeni mezarlığında yatıyor.
Eniştem ise artık kendisine "Remezan, Remezaan!"
diye sesleneni kalmayınca göçüp gittiği
Amerika'da daha diin toprak oldu.

Önsöz Yerine

Bu kitaptaki öykülerin Ermenice orijinalleri İstanbul'da günlük olarak çıkan *Marmara* gazetesinde, 1969-1988 yılları arası nda yayımlanmıştır. İlk dört öykü, yazarın *Mer Ayt Goğmeri* [Bizim Oralar, 1984 İstanbul] adlı Ermenice kitabında da yer almıştır. Diğer üç öykü ise ilk kez, Türkçe olarak kitaplaşmaktadır.

Ne var ki bu kitabı bir çeviri olarak algılamamak gerekir. Orijinallerine sadık kalmakla birlikte, yazar, öykülerini bu basım için Türkçe olarak yeniden kaleme almış, yer yer genişletip değiştirmiştir.

İlk kez Türkçeleşen bu yedi öyküden “Allah..!” (1969) ve “Elmalı Balayı” (1973), Ermenicede *kavaragan kıraganutyun* [taşra/köy edebiyatı] yazarı olarak ünlenecek olan Margosyan'ın edebi serüveninin değişik örnekleridir. Diğer öyküler Margosyan'ın *Gâvur Mahallesi* ve *Söyle Margos*

Nerelisen? adlı Türkçe kitaplarında da rastladığımız Diyarbakır'dan yaşam kesitleridir.

Margosyan'ın Diyarbakır yöresini anlattığı ilk öykülerinden birini, "Halil İbrahim"i okuyan Erzincanlı ünlü Ermeni yazar Hagop Mintzuri, bir açık mektup kaleme alır. *Marmara*'nın 18 Mart 1976 tarihli sayısında yayımlanan bu mektupta övgüler düzen Mintzuri, "edebiyatı unutmama, sabahından çal, gündüzünden çal, gecenden çal, eser ver bize" diye çağrıda bulunur Margosyan'a.

Mintzuri'nin açık mektubuna yazarın verdiği cevap bu kitabın ilk öyküsüdür. "Anadili Serüvenim" adlı bu öykü, Mintzuri'nin yazarı değerlendirişindeki çarpıcılığa da ayna tutar adeta. Gerçekten de Margosyan'ın ince mizahına kaynaklık eden iç dünyasındaki kıpırtıyı, sancıyı, duyarlılığı, Mintzuri, 1976'daki açık mektubunda aynen şu sözlerle ifade etmektedir.

"Karakteristik bir gülüşün var, bizim köylerdeki gelinlerinki gibi. Dudaklar kısıldır, birden parıldayıp sönüverir hani, koyverilmez o gülüş..."

Aras Yayıncılık

Anadili Serüvenim

*Hagop Mintzuri'ye**

Ustam, üstadım,
Lütfedip bir mektup yazmıştınız. Şimdiye kadar çoktan cevaplamam gerekirdi, geciktim. Beni lütfen mazur görünüz, lütfen bağışlayınız.

Ustam, üstadım, bildiğiniz gibi, elinize kâğıt ve kalemi her aldığınızda bir şeyler yazıp çizemiyorsunuz, bazen günlerce, bardağı taşıracak o son damlacığın özlemine yaşıyorsunuz. O, işte o son damlacıkla beraber yazma isteği içinizde bir çığ gibi büyüyor, elinize kâğıt kalemi alıp veya daktilonuzun başına geçip bu kez de saatlerce onlardan

* Hagop Demirciyan (Mintzuri): (Armıdan 1886-İstanbul 1978) Ermeni taşra edebiyatının ünlü temsilcisi. Türkçe yayımlanmış eserleri: *Armıdan/Fırat'ın Öte Yanı* (1996), *Atina Tuzun Var Mı?* (2000), *Kaçandı Kirve Kapıları* (2001), *İstanbul Anıları* (2017), Aras Yayıncılık.

kopmadan içinizi, duygu ve düşüncelerinizi dile getirmenin tatlı hazzını yaşıyorsunuz.

Mektubunuzu alır almaz, içimde size karşı duyduğum saygı ve sevgi yumağının giderek bir minnet duygusuna dönüştüğünü hissettim. Evet, sizin gibi kadirşinas, usta bir yazara hemen cevap yazmayı düşündüm ama yazmadım, yazamadım, kısacası beceremedim. Neden mi?

Evvela, doğrusunu söylemek gerekirse, sizden böyle bir mektup beklemiyordum. Şaşırdım. Çünkü sizin gibi değerli bir üstadın buna zaman ayırarak, hem de gazete sayfalarından açık bir mektup yazabileceğini doğrusu kırk yıl geçse yine de düşünemezdim.

Ama, ikincisi ve en önemli nedeni de, övgü dolu yazınızın, omuzlarıma yüklediği yükün altında kalmanın verdiği eziklikti.

Beni yücelten edebi mektubunuza, dilimin döndüğünce öz, kısa bir cevap yazmayı düşündüm. Düşündüm ama beceremedim, zira bildiğiniz gibi duygu ve düşüncelerinizi kısa ve öz ifade edebilmek için uzun zamana ihtiyaç vardır. Kendimi toparlayıp nasıl yazmam, neler söylemem gerektiğini günlerce düşündüm durdum. Birkaç satırla bunu beceremeyeceğimi geç de olsa anladım. Eh, mektubunuzu da cevapsız bırakamazdım. Sonunda, oturup içimden geçenleri, sizin de her zaman yaptığınız gibi samimiyetle, süslemeden, olduğu gibi yazmayı kararlaştırdım. Ancak böyle size layık bir mektup, size layık bir cevap yazabileceğimi ve sizin de bundan hoşlanıp sevineceğinizi düşünerek kısa bir cevap yerine en uzun yolu seçtim.

Geciken cevap için tekrar özür dilerken, bir üçüncü gerçeği de söylemeden geçersen, dürüst davranmamış olurum.

Evet, saygıdeğer üstadım, bana anadilimiz Ermeniceyle yazdığınız açık mektubunuzu benim de yine anadilimizde cevaplamam gerektiğini biliyordum. İyi de, benim zar zor öğrenebildiğim yarım yamalak anadilimle bunu nasıl becerebilecektim? Daha doğrusu, bunu kesinlikle beceremeyeceğim korkusunu taşıyordum. İşte bu nedenle cevap yazmakta geciktim. Ama sonunda kararımı verdim! Dilimin döndüğü kadarıyla kendi dilimizde yazacaktım. Şu anda da bu seçimimin isabetli olduğunu düşünüyorum. Neden mi? O halde anlatayım:

Anadilimiz Ermenicenin harflerini ilk kez hecelemeye çalıştığımda on üç yaşlarındaydım. İlkokul çağını geride bıraktığım o yıllarda, doğduğum Diyarbakır'da, hani derler ya, bıyıklarımın terlemeye başladığı yıllarda bu işe yeni başlıyordum.

Kilisemizin top sakallı papazı *Der** Arsen'in pazar ayinlerindeki dualarından, İncil'in dilinden elhamdülillah bir şey anlamıyorduk! Zaten İncil'deki klasik, eski Ermeniceyi eminim ki papazımız da anlamıyordu ama, iyi kötü okuyup yazabildiği bu dille ezberlediği birkaç dua ile, bu işi kendince, karınca kararınca sürdürüyordu. Aslında *Der Arsen*'in bu konudaki sınırlı bilgisi, özellikle anadilini hemen hemen hiç bilmeyen veya çok az konuşan biz gençler için zaten fazlasıyla yetiyor artıyordu bile. Hadi, gençleri bir kenara bırakalım, yaşlı kuşaktan kimilerinin de *Der Arsen*'in karşısına geçip duaların şurasında veya burasında eksikler, fazlalıklar vardır diyecek cesaretleri olabilir miydi? Onu beğenmeyip ukalalık taslayanlar, bu işi ondan daha iyi becerebileceklerine inananlar neden papaz-

* *Der*: [Erm. sahip/efendi] Papazların adlarının önüne getirilen saygı hitabı.

lığa soyunmuyorlardı? Dini bilgisi bir hayli engin olduğu söylenen eski papaz eceli gelip öldüğünde, onun ardından neden hiç kimse ortaya çıkıp papaz olmak için kolları sıvamamış, bu işe soyunmamıştı? Soyunmamış, buna cesaret edememişlerdi çünkü Diyarbakır ve çevresinde yaşayan herkes gibi artık sağır sultan da biliyordu ki, o yörelerde papaz olmak bilgiden çok, bir bilek ve yürek işiydi! Üstadım, bunu size, sizin gibi Erzincan'ın Armıdan köyünde doğup büyümüş, oralarda uzun süre yaşamış birine anlatmama bilmem gerek var mı?

Hocam, ben ki sizin doksan yıllık ömrünüzü sadece ve sadece bir bademcik sayesinde tesadüfen yaşayabildiğinizi biliyorsam, bademcik ameliyatı olmak için, dağ bayır demeden o yıllarda at, katır sırtında Erzincan yaylalarından, doğduğunuz köyden, Armıdan'dan, Fırat'ın berisinden yola çıkarak genç yaşta İstanbul'a gelişinizi, bir an evvel ameliyat olup yine köyünüze, okulunuza, öğrencilerinize kavuşmayı düşlerken, istemeden, elinizde olmadan bu diyarlarda kalışınızı ve yolunuzu dört gözle bekleyen ananız, babanız ve karınız Voğıdan ile yeni doğmuş oğlunuzu bir daha asla kucaklayamayışınızı, kendi tabirinizle “Aniden patlak veren Birinci Harb-i Umumi'nin” sonucu diye biliyorsam, papaz olmak bilek ve yürek işiydi gibi boyumdan büyük laflarla size nasıl küstahça tarih dersi verebilirim! Dahası, neden köyünüze bir daha dönmediğinizi, yolların neden kapandığını, etrafın kan ve baruttan geçilmediği o karanlık günlerde, neden sizin ve sizin yaşlılarınızın kısmetine bu tür alın yazıları yazıldığını, bunları kimlerin yazdığını niçin ve neden sormadınız dersem, bana kızmayacağınızı, beni sözlerimden ötürü kınamayacağınızı biliyorum ama, yine de dilim sürçerse bağışlayın.

Sahi, bir zamanlar Robert Kolej’de öğrendiğiniz İngilizce ve daha öncesine dayanan Fransızcanızla bir kitap kurdu gibi okuyarak elde ettiğiniz birikiminizle ve asıl mesleğiniz öğretmenlikle hiçbir ilgisi olmayan işlerde, fırınlarda çalışarak ekmek paranızı kazanmaya çalıştığınız bu şehir-i İstanbul’da, bu diyarlarda, bu yaban ellerde hiç kimseye küskün olmayan affedici, hümanist tavrınızla, kaleme sarılarak, içinizden hiç eksik etmediğiniz hoşgörü ve sevgiyle, hep o Anadolu insanının pirüpak saflığıyla, kitaplar dolusu, köyünüzü, oradaki yaşamınızı neden ve niçin anlatıp durdunuz? Bu, tarihe, tarihçilere verilen bir ders miydi? Yoksa taşlaşmış yüreklere, özellikle de sağır kulaklara fısıldanan bir yanık türkü müydü?

Papaz Arsen derken lafın ucu nerelere geldi! Ama içimden geldiği gibi yazmaya, içimden geldiği gibi konuşmaya söz vermiştim ya...

Diyordum ki, Diyarbakır’ın kilise kültürüyle haşır neşir olan eski papazı ölünce, yerine onun gibi bilgili, deneyimli biri ne gezer, çarnaçar araya taraya, zar zor bizim Der Arsen’i bulmuşlar. Aslında bulmuşlar derken, gerçek olan şu ki, o sıralar kendisi din adamı değil, *toylarda*, yani düğünlerde, darbuka eşliğinde cümbüş çalıp, şarkı söyleyen bir çalgıcıymış! Üstelik bilekli mi bilekli, yürekli mi yürekli! Eh, sesi de bir papaza yakışır nitelikte! Zaten sesinin ne denli gür ve güzel olduğunun kanıtı da, meşhur Darbukacı Kevo eşliğinde özellikle söylediği şu *maya* değil mi?

İki dağın arasında kalmışam
Bülbül kimi daldan dala konmuşam
Ne gün gördüm ne de murad almışam
Yazığ bahan, cahal ömrüm çürüttüm.

Doğup büyüdüğü Elazığ'ın Maden kazasındaki anaokulunda Ermenice okuyup yazma öğrendiği ve sesi de yanık olduğu için "Eh, en uygunu budur, varsın o da geriye kalan yaşamında gün görsün, murad alsın" diye papaz olmasını önermişler! Kimler mi? Ermeni cemaati ileri gelenlerinden Yemenici Ero, Demirci Mero, Eczacı Hıro! Kilise Yönetim Kurulu'nun da onayıyla İstanbul'a gidip papaz olarak kutsanıp, patrik hazretlerinin de elini öpünce, çalgıcılık günleri noktalanmış ve yeni kutsal görevi başlamış! İşte, başlayış o başlayış. Böylece bir zamanlar sazlı sözlü meclislerde cümbüşü eşliğinde tüm dileklerinin gerçekleşmesi için Tanrı'ya yakaran papazımız, bu kez de kilisede günlük dumanları, mum isleri arasında okuduğu ulvi dualarla, yanık sesiyle Tanrı'ya kucaklamaya başlamış.

Hocam, şimdi gelelim, demin sözünü ettiğim bu yörelerde papaz olmak için yürek de ister, bilek de faslına... Sabahın ilk ışıklarıyla birlikte, İsa'nın adını anıp yüzünüzde haç çıkararak sağ ayağınızla sokak kapısından dışarı adımınızı atmış, cebinizde kilisenin, ünlü çilingir ustası Mıteloğlu'nun yaptığı kocaman anahtarı, bir adım gerinizde yamağınız yemenici Şişko Agop yürümehtesiniz... Ötede, sokağın bir köşesinde geliş gidişinizi, önceleri Mar Toma Kilisesi'ymken, sonradan Ulu Cami'ye dönüştürülen tarihi binanın avlusundaki ünlü güneş saatinin dakikliğiyle izleyip, körpe beyinlerine not eden *Dacıg* yani Müslüman çocukların fırlatıp kaçtıkları karpuz ve kavun kabuklarından, ezik domateslerden korunmak hiç mi hüner istemez? Peki, bu çocukların, bu bacaksızların Ermeni, Süryani, Keldani, Pırot* din adamlarını kavun karpuz kabuklarıyla bombardımana tutarken bir de ağızlarını yaya yaya bağırdıkları

* Pırot: (Diyarbakır'daki Hıristiyanların dilinde) Protestan.

“Keşiş, keşiş, götüne bir şiş!” nakaratlarına ne demeli! İyi de, şalvarlı, yalınayak, başı kabak bu haylazların sevinç çığlıklarını yanıtız bırakmak mümkün mü? Hayır! Asla! Öyleyse elinizdeki hezaren çögeninizle, asanızla bu “piç”leri kovalayarak, onları Çırig Fırını’nın önünde bozguna uğratarak, ardından da ta Moşelerin, yani Yahudilerin mahallesine kadar geri püskürterek, bir de onların dilinde art arda sıraladığınız Kürtçe küfürlerle bir güzel kalaylamanıza kim engel olabilir ki! Yazın kavun karpuz kabukları, kışın da içine taş sıkıştırılmış kartoplarıyla sürüp giden bu olağan meydan muharebesinden dönmenizi dört gözle beklerken, kilisenin kapısında mıhlanıp kalan, göbekli olduğu için bu tür kovalamacalarda hiç de becerikli olmayan Agop’un yanına kan ter içinde dönerek, zafer kazanmış bir kumandan edasıyla siyah ceketinizin iç cebinden çıkardığımız kocaman demir anahtarla kapıyı açtıktan sonra büyük bir huşu içinde kilise avlusundan içeri girip, ardından da Tanrı’nın huzuruna çıkararak demin verdiğiniz savaş nedeniyle, bu kez de dualar eşliğinde günah çıkarmak için yürekli ve bilekli olmaya sahiden gerek yok mudur hocam?

Papazımız Der Arsen’in eskiden toylarda şarkı, türkü, hoyrat, yanık mayalar okuyarak ve kuruyan boğazını evde yapılmış nefis şaraplarla ıslatarak icra-i faaliyette bulunuşu ile yeni “kutsal” mesleği arasında uzaktan yakından hiçbir ilgi yoktu ama, yine de bazı benzerlikler vardı. Kim bilir belki de bu yüzden yeni işine çok çabuk ayak uyduruyor, giderek de hürmetle karşılanıyordu. Eski mesleği çalgıcılıkla yeni mesleği papazlık arasındaki en belirgin benzerlik, dün olduğu gibi bugün de, öncelikle güzel sesini kullanmasıydı. Ayrıca musikideki üstün yeteneğiyle dağarcığındaki uşşak, düğâh, eviç, yegâh, saba, tahirbuselik, suzidil, nişaburek,

neva, muhayyerkürdi, acemkürdi makamlardan herhangi birine Ermenicedeki duaları ustalıkla uyarlayarak Hazreti İsa'nın elçiliğinde Ulu Tanrımızın kulağına duyurmaya çalışması, zamanla bu yeteneğini daha da geliştirmesi, başarılarına başarılar katıyor, bu işe soyunmasının ne denli isabetli olduğunu kanıtıyor, haklı olarak tüm cemaatin gurur vesilesi oluyordu. Eskiden beri toylarda, düğünlerde sıkça dinlenen, hatta neredeyse ezbere bilinen bu makamlar, bu kez kilisede, Tanrı evinde, Şişko Agop'un her tarafı günlük kokularına, günlük dumanlarına boğarak, elinde sallayıp durduğu gümüş, antika buhurdanlığın minik çınıraklarının seslerine, çın çın öten melodilerine ve eriyerek ağlayan mumların islerine karışıyordu. Dahası, papazımız içli ve yanık sesiyle daha dün buselik makamında okuduğu hayırlı sabahlar duasını, pazar ayininde bir de bestenigar makamında okuyordu.

Papazımız Der Arsen, Hazreti İsa'yı kucaklayan Merem'in yağlıboya tablodaki nur yüzüne bakarak hüznü dolu bir yorumla duayı tamamladıktan sonra, İsa Peygamberimizin kanını temsil eden gümüş kupa içindeki şaraptan bir fırt alarak kutsal duasını sürdürmesi gerekirken, zaman zaman eski alışkanlığından olsa gerek, şarabı fondip ediyor, yumruk yaptığı sağ eliyle de ağzını siliyordu. Kilisede huşu içinde dua eden insanlar da bu şarap dolu kupanın bir dikişte bitişini görmezlikten geliyorlardı.

Evet, sayın üstadım, Anadolu'nun güneydoğusunda, neredeyse beş bin yıllık bir tarihi geçmişi olan Diyarbakır'da, Süleyman Nazif İlkokulu'nun diplomasını henüz cebime koyduğum o günlerde, yine bir pazar ayininde, papazımız, İsa Peygamberimizin vücudunu temsil eden kutsal minik ekmeği şarap dolu kupaya daldırıp sonra da

cemaate dönerek her zamanki gibi “Alın, yiyin, bu benim vücudumdur!” diyerek Hazreti İsa’mızın bedenini, ardından da şarap dolu gümüş kupayı havaya kaldırarak “İçin, bu benim kanımdır!” sözleriyle bize O’nun kanını sunuyordu.

Ben o yaşlarda papazımızın Ermenice söylediği bu sözleri anlamadığım gibi ne anlam taşıdığını da bilmiyordum. Ermeniceyi okuyup yazamadığımızdan, ancak yaşlıların Kürtçe, Zazaca, Türkçe, Arapça ve Farsça kökenli birçok kelime serpiştirerek konuştukları yöre Ermenicesiyle kulağımıza çarpan tek tük Ermeniceyle zaten ne anlayabiliydik ki? Hele hele, papazımız tüm bu “Alın! Yiyin! İçin!” sözlerini, üstüne üstlük bir de iki bin yıllık eski, klasik Ermenice ile aktarıyorsa! Bizler için papazımızın sahnesinde dilini bilmediğimiz bir tiyatro sergileniyordu. Her pazar ayininde aynı sahneleri izleyerek tüm “oyunu” artık ezberlemiştik ama, her pazar aynı tiyatroyu neden seyrettiğimizi de bilmiyorduk.

Doğrusunu söylemek gerekirse, aslında o yaşlarda tiyatronun da ne olduğundan haberimiz yoktu. Çünkü sonradan öğrendiğimize göre ta Antik çağlardan beri Anadolu’nun özellikle batısında, Ege sahillerinde gelişen ve adına tiyatro denen şey her ne idiye, bizim oralara henüz ulaşmamıştı. Neyse, önemli olan şuydu: Pazar ayinlerinde, o kutsal tiyatro sahnesinde, papazımız tarafından büyük bir huşuyla şaraba banılıp sunulan, *mas* dediğimiz ekmeğin *bi kırtığını*, yani bir parçacığını yiyip tövbe ettiğimizde tüm günahlarımızdan arınıyorduk... Diyarbakır’daki Ermeni çocuklarını analarının rahminden çekip çıkardıktan sonra onlara “Piçlerim benim” diyen yaşlı, cahil Kure Mama’nın doğurttuğu bebelerin avuç içleri kadarıcık yufka ile ödül-